

Aranka György

A magyar nyelvvelő társaságról

II. szakasz

A nyelvvelés második közönséges tárgyáról Az esméret terjesztéséről

Az esméret terjesztése, vékony értelmem szerint, nem abban a részben látatik a társaság tárgyának lenni, hogy maga a társaság annyiban amennyiben a hazának és nemzetnek vagy a mesterségek vagy tudományok rendiben jó kézikönyvekre, tökéletes munkákra s úgynevezett szisztémákra szüksége volna, olyanokat készítsen és dolgozzék. Mert elsőbben egy olyan elme vagy tudós fő vagy üres idejű ember, amilyen az ilyen munkára kívántatnék, egy intésre vagy szép szóra, sőt még parancsolatra is nem terem mindjárt elő. Azután talán nemigen sokat tesztek fel, ha azt mondom, hogy az, hogy ezeknek a társaság tagjainak, mint társaságnak, foglalatosságok a tudós könyvek írása legyen, éppen ennek a társaságnak céljával ellenkezik. Mert ha annyi tehetsége és módja volna is ezen társaságnak, hogy minden tudomány és mesterségbeli könyveket kidolgozzon, és azokat ingyen kiossza, evvel kevésre menne, ellenben ha az elméket az esméretek bevételére készíti, az akadékokat, melyeket vagy a természet vagy szokás az eleibe vetett, felfedezvén, az elméket azoknak elhárítására felgerjeszti, az esméretnak csomóját szaporítván, azt közönségesen terjeszti, az igyekezetet serkenti és munkásságot segéli, és mind az eszközök megszerzésében, mind a jó útmutatásban segedelemmel léssen; ekkor a maga sz[ent] és nagy céljának talán jobban megfelel. Nem rekesztetnek ki mindazonáltal semmiféle ezen célra szükséges munkácskáknak készítése, kivált amilyenek egyenesen erre a célra tartoznak, minéműek egy erkölcsi, más gazdasági, harmadik társasági és haza törvényebéli katekizmusok a gyermekek, oskolamesterek és minden rendbéli tanítók számára, melyeknek készítése vagy fordítások a 17-dik tárgy. A nagyobb munkáknak pedig készítése a haza számára, az arra kész elméket biztatásokkal is, jutalmocskákkal is igen is serkentgetheti.

A társaság foglalatosságának tárgyai azért az esméretek terjesztésiben főképpen ezek láttatnak lenni:

*I. szakasz***Az akadékok elhárítása**

Ilyen akadékok láttatnak lenni:

A babonáság. A berlini szép holnapos írásocskákban láttam egy próbácskáját annak, hogy azon társaságnak egyik tagja megpróbálta a nép között való babonáságokat még felszámolni. Azt tartom, nem rossz szolgálatot tenne hazájának ez a társaság Erdélyben is, ha a parasztok és köznép között lévő babonáságokat bár csak egybeszedné is; annál inkább, ha azokat nevetségessé tudná tenni részenként és apró darabocskákban. Ha ezek a darabocskák magokat kedveltetni tudnák, az olvasó közönséges kezébe jutván, és ezt vagy ennek némely részét megjobbítván, annak a jobbulásnak haszna ezekről majd azokra is kiterjedne, akik életek, az állapotjuk vagy sorsok által attól a szerencsétől megfosztattanak, hogy az élet terheit és viszontagságait a könyvek olvasása gyönyörűségével változtathassák. Mert a közönség, mind az erkölcsbe, mind az igyekezetbe a hangot mindenkor a felsőbbektől veszi. És ez lenne a 18-dik tárgya a társaságnak.

b) Hasonló akadékok a megrögzött minden időbeli balvélekedések (praejudiciumok) és rossz szokások. Ez igen széles mező, ebben most kaszámat még belé sem merem vágni. Olyan dolog, melyben hirtelen és erővel semmit sem nyer az ember. Lassú és szorgalmatos igyekezettel és szép móddal pedig sok hasznot remélhetni. Ebben és az előtte való pontban megpróbálhatja akármely szép elme magát. És ha a társaság némely tagjai ebben valamit akar próbálni, én eleibe például csak az Esopus (!), Plautus, Horatz (!), Juvenalis, Persius, Cervantes, Fontenelle, Moliere, Rabner és Gellert, Addison és több ánglus íróinak gondolkodása s írása módját tehetem. Hasonló lelket is kívánok nékik igyekezetekhez! És ez a 19-dik tárgy.

Batsányi János

Levél Aranka Györgyhöz

Méltóságos Úr! Kedves Barátom Uram!

Tandem aliquando!¹ fogja mondani kedves barátom uram, levelemet látván.

Valójában ideje már hogy írjak, megvallom, s engedelmet kérjek. Hosszas utazásomból hazajövén (Bécsben egy hónapnál tovább mulattam), számtalan volt a foglalatosságom. A levélírást egy postanapról a másikra halasztgattam, amíg végre kedves barátom uram (ddto 22. januárii csak tegnapelőtt, azaz 8. febr. jött kezemhez), becses írásával megelőzött.

A Museumot januárius elején általadtam a postatisztségnek. Nem kétlem tehát, hogy már elérkeztek az oda járó nyomtatványok. Szeretném tudni micsoda ítélettel vágnak iránta Erdélyben — itten egy nagy pápistaságáról ismeretes eltótosított vármegyey, mint veszedelmes könyvet denunciálta² és eltiltását kérte a királytól.

Az idezárt verseket barátságos bizodalommal közlöm s édes barátom uramtól irántok való egyenes ítéletét kikérem. Reménylem, fognak tetszeni. Én legalább érzem azt, hogy ez a darabocska is lehetne példa, hogy hatalmas és felséges a magyar nyelv. Kérem azonban kedves barátom uramat, hogy senkinek kezébe ne adja, se a szerzőnek nevét meg ne mondja: ha szinte olvasni találná is *meghitt* jó barátinak. Itt Magyarországon sok kém ólálkodik. Tudom, az erdélyi juhok közt sincs szűki a farkasoknak. De a magokat barátság neve alatt bészínlő rókák sem lesznek kevesen, valamint mi itt valók gyakran tapasztaljuk.

Itt a francia módon gondolkodó emberekre nagyon vigyáznak; s a józanul okoskodó és beszélő embereket is hamar jakobinusoknak nevezik. A (pap)ok különösen űzik régi mesterségeket, meg nem gondolván a vakok, hogy annál inkább ártanak rossz ügyöknek, s annál inkább siettetik bizonyos veszedelmeket.

Én mindezekből amiket történni látok és hallok, nem hozhatok ki egyebet, hanem hogy elmúlhatatlan a mi hazánkban is a revolúció, mégpedig, *mivel az észnek józan világossága előre nem ment, revolution a la Hora és Cloška³ fog lenni*. De mit gondolnak ezzel, ha szinte általlátnák is, az ilyen emberek? Nekem azt merete ezelőtt két esztendővel egy valaki mondani: *Mintsem a mi religiónkban legkevesebb változás legyen* — (tudjuk mit értenek ők a *religio* neve alatt) *inkább vesszen el az egész magyar haz!*...

A jambusokat nem kell kinyomatni. Ujjal fognának itt reája mutatni, ki légyen az, akire csinálva vagnak. Hát barátom uram gyűjteménye mikor jó ki?

